

2020 – DOSARELE PATRIMONIULUI (LXV):

salvați cârpele voastre? - atelierul din Orlat și „fabrica adevărată”!

- fiecare loc are o poveste? - Din nimic nu se face nimic?

2020
Anul omagial
al
pastorației
părinților și copiilor

Din nimic nu se face nimic?
Ex nihilo nihil
Dosarele
patrimoniului (LXV)

Moară de hârtie

transformarea atelierului din Orlat în „fabrică adevărată”

1950 Vechea fabrică de mucava

Grea a fost lupta lui Asachi cu firele concurenței ...

Orlat file de istorie

Mituirea și corupția conducătorilor de instituții erau mai puternice decât hrisoavele domnești ...

Fiecare loc de pe pământ are o poveste a lui

gravură olandeză de epocă

Ioan Părean

Pe urmele morilor de hârtie din Transilvania, am descoperit o cugetare a marelui istoric Nicolae Iorga, care ar trebui cunoscută de toți cei care sunt pasionați de istorie: «**Fiecare loc de pe pământ are o poveste a lui, dar trebuie să tragi bine cu urechea ca să o auzi și trebuie un dram de iubire ca să o înțelegi**».

În lucrarea lui Aurel Dîmboiu - „De la piatră la hârtie” - se fac precizări privind moara de la Brașov, amintindu-se și de evoluția morii de hârtie din Orlat: «În mod cert se știe în schimb că, în anul 1539, Johann Fuchs (Fuxen) și Johann Benkner înființează o moară de hârtie la Brașov, aducînd pentru conducerea ei pe maestrul Johann Früh (Frük), care pînă atunci lucrase în Polonia. Acest eveniment este consemnat în cronică de Hyeronimus Ostermeyer, autor sas din secolul al XVI-lea, astfel: „În acest an, 1539, s-a întemeiat aici o moară de hârtie, de către un polonez numit Hanes în tovărășie cu Johann Fuchs și Hans Benkner”. Prin urmare, **aceasta ar fi prima moară de hârtie din Transilvania atestată istoricește și totodată prima moară de hârtie din tot sud-estul Europei.** (...) Prin anii 1573-1574, de la moara din Reutlingen (Württemberg), **sosește maestrul Berger zis Diavolul**, care preia conducerea fabricației unei mori de hârtie nou înființată de primăria orașului din Sibiu. Hîrtia fabricată la această moară în anul 1574 poartă în filigran armele orașului Sibiu (două spade încrucișate pe un scut încoronat) prezentat în mai multe variante, dintre care cele reproduse mai jos se întîlnesc mai des. Începînd cu anul 1600 și pînă la sfîrșitul veacului al XVIII-

lea, filigranul morii din Sibiu rămîne însă scutul încoronat, cu spadele încrucișate pe el. De-abia după anul 1780 el cedează locul filigranului de tip „nou” care reprezintă numele orașului cu litere de tipar. (...)

În dorința de a fi cît mai obiectivi, credem că este bine să arătăm că, în „**istoria filigranelor**”, se întîlnesc nenumărate cazuri în care hîrțile se filigranau cu semne speciale, confecționate la cererea și după bunul plac al cumpărătorului. Între anii 1584 și 1587 intră în funcțiune mai multe mori de hîrtie la Cluj, dintre care prima este condusă de meșterul Gaspar Heltai. (...) În răstimpul dintre anii 1550 și 1800 mai funcționează în Transilvania, cu intermitență, mori de hîrtie și în alte localități a căror producție poartă filigrane grosolane cu armele nobililor pe al căror domeniu, sau cu al căror sprijin, fuseseră întemeiate. Producția lor, relativ neînsemnată, este absorbită de consumul local. O dată cu dezvoltarea mijloacelor de producție și cu apariția manufacturilor se întemeiază în Ardeal o serie de manufacturi de hîrtie, printre care aceea din Bogata - Olt, noile ateliere de la Mănăștur - Cluj, **Orlat (1770), Sibiu (1754)**, manufactura din Roșcani de lîngă Deva (1753), din Făgăraș și Gheorgheni, precum și cele din **Cîrțișoara (Făgăraș)** și Prundul Bîrgăului (1768). Filigranele acestor ateliere au mai toate o înfățișare asemănătoare, purtînd numele localității și stema acesteia, ca, de exemplu, atelierul din Bogata, sau numai numele localității sau numele localității și calitatea hîrtiei, indicată printr-un număr, **ca filigranul atelierului din Orlat**. Majoritatea acestor mori erau de fapt niște ateliere mici, care neputînd face față concurenței hîrtiei importate din Austria și Germania și fiscalismului excesiv introdus în Transilvania de Gabriel Bethlen (1613-1629), au fost nevoite să-și închidă porțile. (...)

Cu toată prezența acestor manufacturi în număr destul de ridicat, hîrtia indigenă nu acoperea nevoile pieței. Numai între anii 1733 și 1739 au fost importate peste 7000 de topuri de hîrtie. **Abia în anul 1845, o dată cu transformarea atelierului din Orlat în „fabrică adevărată”, dotată cu mașini, în care lucrau 65 de oameni, dintre care 20 erau femei, începe să apară pe piață un excedent de produse papetare locale**». Aurel Dîmboiu descria în cartea sa „**De la piatră la hîrtie**”- odiseea construcției primei fabrici de hîrtie din Moldova, după ce începuturile fuseseră deja făcute la 1583. Prima coală de hîrtie velină cu marca Moldovei a fost fabricată la 8 noiembrie 1841, pe moșia Petrodava (lîngă Piatra Neamț), aceasta fiind construită de Gheorghe Asachi. Evenimentul a fost mult mediatizat în epocă, fabrica funcționînd cîteva decenii, întîmpinînd multe greutăți în activitate. Să urmărim firul povestirii: **«Grea a fost lupta lui Asachi cu firele concurenței, țesute abil, cu scopul de a încurca bunul mers al acestei industrii naționale. Mituirea și corupția conducătorilor de instituții erau mai puternice decît hrisoavele domnești; drept urmare, aceștia îi făceau neconținut șicane, iar între timp cumpărau hîrtie străină, motivînd acest lucru cînd prin proasta calitate a hîrtiei, cînd prin incapacitatea fabricii de a ale asigura hîrtia la timp.**

În plus, pentru a i se pune cît mai multe piedici, nici vistieria nu-i achita sumele datorate pentru hîrtia livrată autorităților. (...) Cam în aceeași vreme, și din aceleași motive, în Transilvania, **fabrica „modernizată” de la Orlat este nevoită să-și închidă porțile, încheind, o dată cu aceasta, și epoca manufacturieră a fabricației de hîrtie din țara noastră**».

Creșterea constantă a cererii de hîrtie a determinat o creștere cantitativă a principalei materii prime: «un consum mai mare de cămăși și așternuturi de pat. (...) La această lipsă „justificată” a

cârpelor, se mai adăugau din când în când și alte neajunsuri cauzate de diferite accidente. Așa, de exemplu, prin secolul al XVI-lea, aproape toate morile de hîrtie din Franța au trebuit să fie închise din cauza unei epidemii de ciumă, provocată de cîrpele importate prin Marsilia. Pentru a stăvili flagelul, autoritățile au dispus, spre marea desperare a fabricanților de hîrtie, arderea tuturor stocurilor de cîrpe din Marsilia și din întreaga regiune Provence. Criza cîrpelor a devenit atît de generală în toată Europa prin secolul al XVIII-lea, încît la Parma, de exemplu, prin *Editto sopra le fabbriche e commercio della carta*, din 27 martie 1762, statul s-a obligat să colecteze prețioasa materie primă, să o sorteze pe calități și să o distribuie în mod organizat morilor de hîrtie. (...) În Anglia s-a lansat în mod special un soi de timpuriu S.O.S., un adevărat „Salvați cîrpele voastre”, căci pe hîrtia de scris a apărut filigranul „Save rags”. Colectorii de cîrpe recomandau ca, în fiecare casă, „să se facă un sac pentru cîrpe, care să fie atîrnat sub polița pe care stă Biblia”. Dar asta nu e totul. Încă din anul 1666, Parlamentul englez a interzis îngroparea morților în lînțoliu de in sau cînepă. În Anglia, morții puteau fi îngropați numai în țesături de lînă. Norocul lor că lîna nu era potrivită pentru fabricarea hîrtiei. Prin acest edict parlamentar, morile de hîrtie au fost o bună bucată de vreme salvate, căci numai într-un singur an s-a putut colecta o cantitate de 90000 t de cîrpe. Ca să avem o idee ce a însemnat această cantitate de cîrpe, este suficient să știm că o moară de hîrtie obișnuită cu șteampuri consuma anual o cantitate de 3000 t de cîrpe, din care prin sortare se rețineau pentru fabricație 2000 t. Din această cantitate rezultau 300 de topuri de hîrtie (rame) de o greutate de 5,6 - 6,3 kg fiecare. Într-o astfel de moară lucrau un meșter ajutat de trei lucrători calificați, plus trei lucrătoare care se ocupau cu sortarea și spălarea cîrpelor. Producția zilnică pe echipă revenea deci la o ramă, echivalentă cu circa 6 kg de hîrtie uscată».

Analizând istoria hîrtiei, nu pot să nu mă gândesc la realismul cugetării „Ex nihilo nihil” – „Din nimic nu se face nimic”!

(va urma)

Marius HALMAGHI

Sursa online:

<https://www.tribuna.ro/stiri/cultura/2020-dosarele-patrimoniului-lxv-salvati-carpele-voastre-atelierul-din-orlat-si-fabrica-adevarata-fiecare-loc-are-o-poveste-din-nimic-nu-se-face-nimic-154900.html>

În: Tribuna, 30 octombrie 2020